

L'Església i la vida religiosa durant el regnat de Martí l'Humà

Josep HERNANDO
Universitat de Barcelona

L'Església i la vida religiosa durant el regnat de Martí I l'Humà (1396-1410) s'emmarquen en un context que geopolíticament té un triple marc: català, europeu occidental i mediterrani; i culturalment en la coexistència i interacció de tres mons: llatí, bizantí i islàmic. Tanmateix són dos els esdeveniments que de manera especial cal tenir presents per la seva transcendència: el Cisma d'Occident i, ja mort Martí I, el Compromís de Casp, amb la figura central de Benet XIII.

L'estament eclesiàstic, especialment la jerarquia, a mesura que la nació catalana havia anat assumint les estructures d'estat, hi quedà incorporat i involucrat, com es pot veure en les Corts, la Diputació del General i el Consell de Catalunya. El que significava aquesta presència eclesiàstica en l'estructura política del Principat es pot veure, amb totes les ambigüitats que comporta, al Compromís de Casp. D'aquesta jerarquia, cal fer esment dels bisbes Francesc de Blanes (1408-1410) i Francesc Climent Sopera (1410-1415) al bisbat de Barcelona; Ènnec de Vallterra (1388-1407) i Pere de Sagarriga (1407-1418) a l'arquebisbat de Tarragona; Gerard de Requesens (1387-1399), Pere de Sagarriga (1403-1407) i Pere de Cardona (1407-1411) al bisbat de Lleida; Berenguer d'Anglesola (1384-1408) i Ramon Descatllar (1409-1415) al bisbat de Girona; Francesc Riquer (1393-1400), Diego de Heredia (1400-1410) i Alfons de Tous (1410-1423) al bisbat de Vic, i Pero de Luna y de Albornoz (1399-1403) i Francesc Climent Sopera (1407-1410) al bisbat de Tortosa.

Malgrat els estereotips sobre el clergat secular, hem tingut present, entre d'altres, tres fonts principals. La primera són els diversos volums de *Registra ordinatorum* (ADB), que informa sobre els qui accedien a l'estat clerical: lloc d'origen, filiació, irregularitats, origen jueu convers, etc. La segona està formada pels molts processos que es conserven que fan referència als clergues i que ens informen sobre la seva vida privada i/o pública. La tercera està formada per la molt abundosa documentació, gairebé sempre notarial, sobre els continguts de les biblioteques dels clergues, mitjançant les quals accedim a la cultura possible i, per tant, a llur formació cultural.

Els ordes religiosos, especialment els mendicants, tingueren en aquesta època un paper important, tant en l'activitat religiosa i cultural com en la política. Supliren la penúria universitària amb una formació seriosa, adquirida a universitats com les de París, Oxford, etc. Entre els ordes monàstics tenim presents els benedictins, els cistercencs, els cartoixans i els jerònims. També els canonges regulars, els premostratencs i els ordes militars i hospitalers. Però, sobretot, els ordes mendicants: trinitaris, franciscans, dominicans, carmelites, etcètera.

La configuració de la religiositat (litúrgia, devocions, confraries...) segueix mostrant una relació

molt forta entre religió i societat. Des de molt abans, la litúrgia «romana» és, sobretot, sacramental: baptisme, confirmació, penitència, eucaristia, matrimoni i orde. Segueixen amb força els ritus funeraris: viàtic, trasllat dels difunts, les misses *pro defunctis* (misses gregorianes, misses clementines, misses de Sant Amador, misses de Sant Agustí), els llegats testamentaris, etc. Segueixen els cicles devocionals referits a Jesucrist, que vénen d'antic: Nadal, Quaresma i Pasqua. També la devoció entorn de la Passió: festes de la Santa Creu. Destaquem, en especial, la festivitat del Corpus Christi (recordem la donació per part del rei Martí de la cadira per a la processó, segons la tradició i els llibres de comptes de la seu de Barcelona). El cicle de la Mare de Déu tenia en aquesta època pràcticament totes les festes desenvolupades i al segle XIV s'hi afegí el rès del rosari. Segueix present el tema, objecte de discussió entre franciscans i dominics, de la concepció immaculada, malgrat la intervenció del rei Joan I, l'any 1394, sobre la prohibició d'oposar-s'hi. A més de la devoció a les diverses invocacions marianes locals, és molt present en la pietat popular el culte als sants (sant Miquel, sant Pere, sant Joan Baptista, sant Vicenç de València o de Saragossa, santa Eulàlia de Barcelona, santa Tecla de Tarragona, sant Narcís de Girona, sant Anastasi de Lleida, etc.). No oblidem les confraries, institucions que vertebraren la societat urbana a partir del segle XII, amb patró i amb capella, per a estendre la devoció a un sant o una santa.

El llibre és un testimoni valuós de la religiositat, la pietat i la cultura de l'època. Tenim present aquí l'abundosa informació continguda en els arxius, en especial en la documentació notarial sobre els llibres presents en les biblioteques privades de l'època. Aquest és el cas de la Bíblia, en possessió de clergues, nobles i laics (notaris, juristes, mercaders, corredors, pellers, argenteres, agricultors, estudiants, etc.). La Bíblia la trobem sencera, tant en llatí com en llengua vulgar, o en els seus diversos llibres (Gènesi, Proverbis, Salms, Nou Testament, Evangelis, Passions, Epístoles, en tot o en part, Apocalipsi); en aquest cas, gairebé sempre en llengua vulgar.¹ Per a valorar la religiositat, la pietat i la cultura del clergat durant el regnat de Martí I l'Humà (1396-1410), és un bon exemple la biblioteca del bisbe de Barcelona Francesc de Blanes († 1410).²

En una biblioteca³ d'un eclesiàstic, bisbe en aquest cas, com Francesc de Blanes, no hi podien faltar les obres litúrgiques i la Bíblia i els seus comentaris. A la seva llibreria hi havia un missal, petit, de ritu romà, i un altre de vell, amb les armes del bisbe Joan Ermengol (1398-1408), antecessor immediat seu. Ni l'un ni l'altre no van ser taxats, potser perquè no li pertanyien. Posseïa un breviari, també amb les armes del bisbe Ermengol, que no va ser valorat, i un altre del bisbat de Girona, d'on havia estat bisbe, abans de ser-ho de Barcelona, els anys 1408-1409. Hom hi trobà dos *Pontificale*, obra necessària per a celebracions litúrgiques. Les Bibles i els seus comentaris ocupen una part im-

1. Josep HERNANDO, «Notícies sobre la Bíblia en català i la Inquisició en acabar el segle XV», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 21 (2002), p. 671-674.

2. Francesc de Blanes va prendre possessió del bisbat de Barcelona el dia 4 de gener de 1409. Pertanyia a la família dels Blanes i era fill de Ramon de Blanes i de Blanca de Palau. Havia estat canonge de Mallorca i ardiaca de la Selva a l'Església de Girona. Fou conseller i canceller del rei Martí l'Humà i referendari del papa Benet XIII, al qual es mantingué sempre fidel. El seu pontificat va ser breu, perquè el 16 de febrer de 1410 moria a causa d'un rebrot de la pesta i fou sepultat a la catedral de Barcelona, on es trobava el papa Benet XIII. L'endemà, 17 de febrer, es feia l'inventari dels seus béns pels marmessors i intervenint-hi Francesc Janer, rector de la parròquia d'Onda de la diòcesi de Tortosa, en nom de la Cambra Apostòlica. Els béns del bisbe van ser tots inventariats i taxats amb un preu. L'inventari dels béns va ser validat pel notari públic de Barcelona Gabriel Canyelles. Els béns mobles estaven subjectes al *ius spoli* o dret de despulla papal. Posteriorment, el dia 21 de març, els béns mobles eren objecte d'encant, tret dels llibres de la seva biblioteca, que malgrat que se'ls havia posat un preu no sabem si van ser venuts i llur preu lliurat a la Cambra Apostòlica o bé ho foren els llibres per exigència del *ius spoli*.

3. Josep HERNANDO, «El *ius spoli* papal i llibres d'eclesiàstics. Els llibres en les despulles del bisbe de Barcelona Francesc de Blanes († 1410)», *AHAM*, vol. 25 (2003), p. 389-422.

portant en la biblioteca. Posseïa una Bíblia gran, ben enquadernada i guarnida, i una altra de petita. Hom trobà la Bíblia en vers dita *Aurora* de Pere de Riga († 1209). També, els comentaris a la Sagrada Escripura de Nicolau de Lira (1274-1349), en tres volums. Els llibres de Concordances eren una eina de treball molt cercada. Francesc de Blanes disposava d'unes *Concordances de la Bíblia* i d'unes *Concordances de Biblia cum Decreto*, l'autor de les quals va ser Iohannes Calderini (segle XIII). Posseïa també un comentari a la carta de sant Pau a Tit, *Postilla super Epistolam ad Titum* de Iohannes d'Hesdinio († 1378), frare de l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, teòleg a París. De Tomàs d'Aquino (1225-1274), dues peces del comentari al llibre de Job o *Postilla super Iob* [14, 58]. De Pierre Bersuire o Petrus Berchorius, OSB (1290 - c. 1362), *Liber reductorii morialis super Biblia*, en el qual es presenten com a models morals figures de l'Antic i del Nou Testament. Finalment, de tema bíblic, disposava del llibre *Super visionibus Danielis*.

El dret constitueix una disciplina privilegiada de les biblioteques episcopals. Tant el dret civil com el canònic eren instruments de treball indispensables. Francesc de Blanes posseïa, del dret romà, tan sols un codi amb la glossa ordinària d'Accursio (1184-1258/1260). En canvi, les obres de dret canònic són nombroses i no hi falten els grans autors. Posseïa dos exemplars del *Decret* amb la glossa de Iohannes Theutonicus (segle XIII) i de Bartholomeus Brixiensis († 1258). També unes Decretals sense glossa i dues peces que contenien les Decretals amb la glossa de Bernat de Parma (segle XIII). No hi manca el *Liber Sextus* glossat i el *Liber Clementinarum* també amb glosses. El *Sisè* i les *Clementines*, els posseïa també en un volum. De les *Clementines*, en posseïa un volum amb comentaris de diversos autors. No mancava a la seva biblioteca la *Novella* o comentaris a les Decretals de Joan Andreu o Giovanni d'Andrea (1270-1348), en tres volums. D'aquest mateix autor, la *Novella super Sexto* o el seu comentari sobre el llibre sisè de les Decretals i els comentaris a les *Clementines* o *Apparatus super Clementinis*. D'Henricus de Segusia, dit l'Ostiensis († 1270), en posseïa la *Summa super Decretalibus*. Del papa Innocenci IV, Sinibaldo Fieschi (c. 1190-1252), el molt divulgat *Apparatus in quinque libros Decretalium* o *Lectura super Decretalibus*. De Guido da Baysio, conegut amb el nom d'Archidiaconus (segle XIII-1313), el *Rosari* o *Rosarium super Decreto*. De Guillem Duran o Guilhem Duran, conegut amb el nom de Speculator († 1296), el *Repertorium Speculatoris*, obra comentada per Joan Andreu en *Additiones super Speculatorem*. De Guillaume de Mandagout, dit Mandagotus o Mandagot (segle XIII-1321), la *Summa electionis* o *Super Tractatu electionis*. De Dino da Mugello (segle XIII-1320), posseïa la molt divulgada *De regulis iuris*. Així mateix trobem un col·lectari, o bé *Collectarium Iuris Canonici*, del francès Iohannes Gaufridus († 1360), obra que va donar el nom a l'autor.⁴ Del milanès Iohannes de Lignano (1320-1383), posseïa *De censura ecclesiastica*.⁵ Del bretó Henri Bohic, Henricus de Bohic o Boick († 1350), tenia la *Lectura super Decretalibus*, en dos volums.

Les obres de teologia i de moral constitueixen una part importantíssima de la biblioteca de Francesc de Blanes, algunes de les quals pertanyen a l'època patristica o als primers segles del cristianisme. De Lactanci (c. 260 - c. 325), escriptor llatí convertit al cristianisme, posseïa el *De ira Dei*.⁶ De sant

4. En aquesta obra, l'autor recull i classifica els textos susceptibles de facilitar la intel·ligència de les lleis eclesiàstiques. Els textos són presos de la Sagrada Escripura, de sant Tomàs, del dret romà i, sobretot, del que ell anomena «leges canonizate». Segueix el pla de les Decretals de Gregori IX i s'inspira metodològicament en els grans canonistes del segle XIII: Ostiensis, Innocenci IV, Guillem Durand, etcètera.

5. Iohannes de Lignano ha estat considerat el creador de la doctrina jurídica de la guerra i un precursor del dret internacional públic.

6. En aquesta obra, Lactanci fa veure que Déu és summament just: premia els bons i castigarà amb penes els dolents. Vegeu PL 7, col. 79-148.

Agustí (354-430), el *De civitate Dei*. De Joan Cassià (c. 360 - c. 430/435), les conegudes i monàstiques *Collationes Sanctorum Patrum*. De Boeci (c. 480-524/525), en un volum, la molt popular a l'època medieval *De consolatione philosophiae* i també l'obra que se li atribueix (en realitat és del segle XII) *De scholarium disciplina* o *De scholastica disciplina*. Afegim aquí el conegut comentari del dominicà Nicolau Trevet († 1330) al *De consolatione* de Boeci [91]. De Cassiodor (490-580), hom troba el *Variarum libri duodecim* o simplement *Variarum*.⁷ Del papa Gregori el Gran (540-604), n'hi ha dos exemplars d'una obra molt popular a l'època medieval, *Moralia super Iob* o comentari al llibre de Job, i el *Pastorale* o *Regulae pastoralis liber*, complement del *Moralia*. A més posseïa, de Gregori el Gran, el també molt llegit a l'època medieval *Liber dialogorum*. D'Isidor de Sevilla (c. 560-636), posseïa les *Etimologies* i el *De summo bono* o *Libri tres Sententiarum*.⁸ Finalment, d'aquesta primera època, hom troba el *De laudibus Virginis* de sant Ildefons de Toledo († 667).⁹ Ja de l'època escolàstica, Francesc de Blanes posseïa algunes obres de sant Bernat (1090-1153), sense que hom en digui els títols. Del Mestre de les Sentències, Pere Llombard o Pietro Lombardo (1095-1160), el *Liber sive Textus Sententiarum*, del qual no falten comentaris com *Lectura trium doctorum super libro Sententiarum*, dels quals no se'ns diu el nom. D'Alanus de Insulis o Alà de Lilla (1114/1129-1203) posseïa, en un volum, l'obra *De planctu naturae*, escrita contra la corrupció dels costums a la manera de Boeci; l'*Anticlaudianus*, en defensa de les arts liberals, i un comentari a aquest titulat *Glosa super Anticlaudianum*. D'Hug de Sant Víctor (1096-1141), el *De sacramentis*.¹⁰ Les obres de sant Tomàs d'Aquino (1225-1274) són diverses: la *Summa Theologie*, en volums diversos —la *Prima Secundae*, la *Secunda Secundae*, el *Quartus* o la quarta. També de sant Tomàs d'Aquino, el *De veritate* i una *Spica quaestionum Beati Thomae* de la qual desconeixem el compilador. A la biblioteca de Francesc de Blanes hi havia també el *De eruditione principum*, atribuït a Tomàs d'Aquino, tot i que el seu autor és Guillaume Péraut o Peyraud (segle XIII-1260/1275).¹¹

Té un gran significat la possessió del *Policraticus* de Joan de Salisbury (1115/1120-1180), amb el títol llarg de *Policraticus sive de nugis curialium et vestigiis philosophorum*.¹² Francesc de Blanes posseïa també *Stimulus amoris*, obra atribuïda a sant Bonaventura (1218-1274), però que sembla que era de Jacobus Mediolanensis o Jacopo Capelli (segle XIII). Destaquem la presència en aquesta biblioteca de l'obra *Patriarcha* o *Tractatus Patriarchae*, és a dir, el *Tractatus brevis de articulis fidei* de Joan d'Aragó (1301-1334), fill de Jaume II, que tingué el títol de patriarca d'Alexandria (a. 1328).¹³ De Guillelmus de Monte Lauduno o Guillem de Montlaurun († 1343), hom troba el *Sacramentale*, obra molt útil als canonistes sobre matèries teològiques relatives als sagraments.

Un tema molt popular a l'època medieval era el de la misèria de la condició humana físicament i

7. Es tracta de cartes escrites per Cassiodor per al rei Teodoric amb referències de decrets i edictes imperials sobre continguts diversos.

8. El títol *De summo bono* es deu a l'incipit de l'obra: «Summum bonum Deus est...». Vegeu PL 83, col. 537.

9. Aquesta obra és coneguda amb títols diversos: *De illibata Beatae Mariae*, *Libellus de virginitate Sanctae Mariae contra tres infideles*, *De virginitate perpetua Sanctae Mariae adversus tres infideles liber unicus*. El tema central és el de la virginitat de Maria «ante partum et post partum». Vegeu PL 96, col. 53-110.

10. És l'obra més important d'Hug de Sant Víctor. Es tracta d'una de les síntesis teològiques més vigoroses del segle XI.

11. Vegeu Antoine DONDAINE, «Guillaume Peyraud. Vie et oeuvres», *Archivum Fratrum Praedicatorum*, núm. 18 (1948), p. 220-232.

12. Vegeu Josep HERNANDO, «Tiranía i poder (Joan de Salisbury, Polycraticus, 1159)», a Marc B. ESCOLÀ, *Idees de poder*, Barcelona, INEHCÀ, 2000, p. 95-124.

13. El títol complet de l'obra ens en diu el contingut: *Tractatus brevis de articulis fidei, sacramentis ecclesiae, praeceptis decalogi, virtutibus et vitiis compositus ex doctorum sententiis pro informatione simplicium clericorum*.

moral. Aquest tema, tractat de manera molt realista, el trobem en l'obra *Lotarius*, és a dir, en el *De miseria humanae conditionis* o *De contemptu mundi* de Lotario dei Conti di Segni (1160-1216), el papa Innocenci III [50]. D'Albertano de Brescia (c. 1190 - c. 1250), Francesc de Blanes posseïa el *Liber consolationis et consilii*, llibre didàctic i moral. Del framenor Ubertino da Casale (c. 1259 - c. 1329), el popular *De vita Christi*. De Ludolf de Saxònia, dit el Cartoixà († p. 1340), també *De vita Christi*. Pel que fa al gènere hagiogràfic, hom troba *Speculum Sanctorum* o *Speculum Sanctorale* del frare predicador Bernardus Guido, Gui de la Guyenne, que tracta de les festes del Senyor i de les vides dels sants durant l'any. Del benedictí Pierre Bersuire o Petrus Berchorius (c. 1290-1362), posseïa la primera part del *Reductorium morale*, dit també *Dictionarium morale*, obra per a ús dels predicadors que conté informació moralitzant sobre les propietats de la natura. Tenia també dos exemplars del *Liber de moralitatibus*, atribuït al dominicà Thomas Walleys o Thomas Anglicus († c. 1294). En aquesta biblioteca es trobaven tres volums dedicats al tema dels vicis i les virtuts. Dos volums contenien la *Summa Aurea de vitiis et virtutibus* del dominicà Guillaume Péraut († 1271). El tercer porta tan sols el títol *De virtutibus*. De tema també exemplaritzant és l'obra del framenor Jean de Gal·les, Ioahannes Gallensis († c. 1303), *Compendium de vitis illustrium philosophorum*. Per a ús del predicador és l'obra inventariada amb el títol *Distinctiones Mauricii*, que correspon a la *Summa distinctionum in sacris scripturis* del framenor Maurice de Provins, Mauricius Hibernicus seu Pruvinsensis (segles XIII-XIV). Es trobava també a la biblioteca el *Llibre dels àngels*, inventariat *Liber angelorum*, del framenor Francesc Eiximenis (c. 1327-1409). I del dominicà Nicolau Eimeric (1320-1399), l'*Elucidarius Elucidarii*, escrita per a corregir l'obra *Elucidarium* d'Honori d'Autun, Honorius Augustudunensis (c. 1090-1152).¹⁴

De l'època clàssica trobem diverses obres de Ciceró (106 aC - 43 aC) en un volum: *Rethorica nova*, *Liber de Paradoxis*, *Liber de Senectute*, *De amicitia*, *De officiis*. D'Ovidi (43 aC - 18 dC), un *Ovidius* sense especificar res més i *Letres de Ovidi*, és a dir, les *Epistolae* o *Heroides*. De Luci Anneu Sèneca, el Vell o el Rètor (segle I aC - c. 37 dC), les *Declamacions* o *Declamationes*, obra d'argument històric o mitològic, comentada per l'esmentat Nicolau Trevet. De Luci Anneu Sèneca, fill de l'anterior, les obres del qual van ser molt populars a l'època medieval (4 aC - 65 dC), l'escrivent tan sols ens diu «opera multa» [94]. De Valeri Màxim (segle I aC - segle I dC), el *Factorum ac dictorum memorabilium libri novem*, conegut amb el nom de l'autor *Valerius Maximus* o *Valeri Màxim*. Finalment, posem aquí l'obra del Pseudo-Aristòtil *De secretis secretorum*.

El gènere literari de la gramàtica, la retòrica, la història i l'hagiografia era present a la biblioteca del bisbe Francesc de Blanes. Posseïa obres com un comentari a la *Retorica Nova* de Ciceró, *Lectura super nova Retorica Tulli*. Una *Glosa super Anticlaudianum*, ja esmentada, que podria ser el comentari de Radulf de Longchamp († 1216) o el de Guillaume d'Auxerre († 1231) a l'*Anticlaudianus* d'Alà de Lilla, Alanus de Insulis (1114/1129-1203), obra en defensa de les arts liberals.¹⁵ Francesc de Blanes també tenia el *Catholicon* o *Summa grammaticalis quae vocatur Catholicon* de Iohannes Balbus Ianuensis, Giovanni Balbi da Genova († 1298), obra centrada en el trívium. També l'obra *Glosa Valerii Fratris Dionisii*, és a dir, el *Commentarium in Valerium Maximum* de Dionigi di Borgo San Sepolcro († 1342). Posem aquí una obra entre la moral i la literatura deguda a Giovanni Boccaccio (1313-1375), *De casibus virorum illustrium*, compilació d'anècdotes històriques des d'Adam fins al duc

14. L'*Elucidarium sive Dialogus de summa totius christianae theologiae* d'Honori d'Autun està dividida en tres parts: *De Christo*, *De Ecclesia* i *De futura vita*.

15. És un poema en versos hexàmetres en nou llibres en què Alà de Lilla defensa les arts liberals contra *In Rufinum* de Claudià.

d'Atenes, narrades amb intenció moral. Posseïa també un volum de poesia, un amb lletres reials, potser un formulari pertanyent al gènere *ars dictandi* [111] i un altre de cant.

Francesc de Blanes tenia a la seva biblioteca l'obra *Martiniana*, és a dir, la *Cronica romanorum pontificum atque imperatorum Romanorum* del dominicà Martinus Polonus, Martí d'Opava († 1278), un compendi històric molt divulgat a l'època medieval. Posseïa també l'obra *Liber gestorum Karoli a Turpino editus*, una història fabulosa de la vida de Carlemany, molt popular també, atribuïda al monjo Iohannes Turpinus, després arquebisbe de Reims († c. 794) [54]. També hi havia a la biblioteca una altra obra molt divulgada: *Historiae Scolasticae* de Petrus Comestor († 1198). De Guido delle Colonne (segle XIII), hom hi troba la *Historia destructionis Troiae*, també molt divulgada, dita a l'inventari *Troya*, no sabem si en la traducció catalana deguda a Jaume Conesa (c. 1320-1390). Disposava, a més, d'unes *Cròniques de Sicília*. Hi havia també a la seva biblioteca l'obra *Gesta Alexandri Magni regis*, que podria ser o bé *Historiae Alexandri Magni Macedonis* de l'escriptor llatí del segle I Quint Curci Ruf, obra molt llegida a l'època medieval, o bé la popularíssima *Alexandreis* o *De rebus gestis Alexandri Magni* de Gualter de Châtillon (c. 1160-1202). Finalment, com a tantes biblioteques medievals, no hi podia faltar l'obra *Flores Sanctorum* de Iacobus de Voragine, Iacopo da Varazze (c. 1228-1298).

Una part important de la biblioteca del bisbe Francesc de Blanes està dedicada als llibres de sermons o sermonaris. De Iacopo da Varazze, trobem un volum amb el títol *Sermons de Voratges* i el conegut *Sermones dominicales Voraginis*. Tenia també un sermonari titulat *Abiciamus*, perquè aquesta paraula, la primera d'aquest sermonari, i d'altres col·leccions, era l'incipit que esdevingué el títol. Posseïa també un volum amb sermons del ja esmentat papa Innocenci III, del papa Climent VI, el llemosí Pèire Roigièr de Beaufort (1291-1352), i diversos volums amb sermons sense cap altra especificació.

Hom ha dit que el problema convers constitueix una de les claus fonamentals per a explicar la història peninsular de la baixa edat mitjana i també de l'època moderna. Aquesta hostilitat tingué com a conseqüència els primers disturbis o pogroms que començaren a Sevilla el març de 1391, seguiren per tot Andalusia i ambdues Castelles i arribaren a Aragó a mitjan any. La conseqüència fou tot un seguit de conversions en massa, en optar pel baptisme i no pel martiri voluntari com a Anglaterra i Alemanya. Moltes aljames es dispersaren i, fins i tot, desaparegueren. Les predicacions de sant Vicent Ferrer¹⁶ i la Disputa de Tortosa¹⁷ feren la resta. Se'n va derivar la formació d'una minoria o classe social que per antonomàsia hom anomenarà dels conversos i que afectà de manera exclusiva els qui procedien del judaisme. Es tracta d'un procés que comença al segle XIV i que s'accelera fins a l'expulsió l'any 1492. Conversions sinceres? Mitjà per a salvar la pròpia vida? Hom no dubta de la conversió de molts, però la historiografia¹⁸ porta a fer pensar que la majoria dels conversos ho eren perquè no hi havia altre remei, com es pot deduir, entre d'altres fets, de les conversions massives esdevingudes l'endemà mateix de l'assalt al call de Barcelona el dia 5 d'agost de 1391, com veurem més endavant. Eren jueus, com hom ha dit, en tot menys en el nom i cristians en res menys en la forma. Si això és així, no té res d'estrany que molts conversos no respectessin les normes cristianes i seguissin molts dels preceptes jueus, entre els quals sempre fou predominant la pràctica de la circumcisió. Les conversions foren massives, però, no foren totals. Més encara, no foren homogènies al si de les famí-

16. Francesca VENDRELL GALLOSTRA, «La actividad proselitista de San Vicente Ferrer durante el reinado de Fernando I de Aragón», *Sefarad*, núm. XIII (1953), p. 87-104.

17. Antonio PACIOS LÓPEZ, *La disputa de Tortosa*, Madrid, CSIC, 1957, 2 v.

18. Eloy BENITO RUANO, *Los orígenes del problema converso*, Barcelona, El Albir, 1976; Cecil ROTH, *Los judíos secretos: Historia de los marranos*, Madrid, Altalena, 1979.

lies. Uns membres es convertiren, d'altres no. En el cas de compromís matrimonial, hom pot observar que la conversió d'un dels membres és, potser, de conveniència, és a dir, perquè l'altre ja és convers. D'altra banda, hom pot observar que la conversió del marit i la fidelitat a la fe jueva de la muller tingueren com a conseqüència el trencament del matrimoni i la devolució del dot. Tanmateix aquesta divergència de fe entre els membres d'una família no comportà necessàriament el trencament dels vincles familiars. Més aviat la conversió d'un dels membres podria respondre a raons d'estratègia, és a dir, per a accedir més fàcilment a certs llocs, institucions i persones. Hom pot veure tot seguit aquesta divergència de fe al si de les famílies. Com hem dit, un tema molt debatut, en tractar el tema dels jueus conversos, és el de la sinceritat de llur conversió. Pot considerar-se l'accés al clergat una prova de sinceritat? La resposta ens la donaria la biografia de cada un dels conversos que reberen algun orde sagrat. Els *Registra ordinatorum* que es conserven a l'Arxiu Diocesà de Barcelona ens mostren els conversos que accediren al ritu de la tonsura i entraren en la classe dels clergues.¹⁹

Registra ordinatorum, ADB, vol. 7, 8, 9.

<i>Data</i>	<i>Convers / Tonsurat</i>	<i>Lloc d'origen</i>	<i>Pare</i>	<i>Ofici del pare</i>
1392/09/11	Alamany, Bernardus			
1393/04/05	Gibert, Franciscus	Abrera, dB		
1395/06/05	Vall, Iohannes, al. Lança	Barcelona	Lança, Laurentius	
1396/03/18	Serra, Gabriel	Barcelona	Serra, Gabriel	
1399/03/15	Badia, Arnaldus	Barcelona	Badia, Bartholomeus = Abram Bandil	payerius
1399/03/15	Goçeti, Macianus	Barcelona	Goçeti, Guillelmus	sartor
1399/05/24	Quintana, Petrus	Olesa de Montserrat, dB	Quintana, Vincentius	
1399/09/20	Guimerà, Iohannes	Molins de Rei, dB	Guimerà, Bernardus	
1400/04/03	Pedralbes, Pere	Barcelona	Pedralbes, Francesc	lic. med.
1400/12/19	Pinós, Mar	Barcelona	Pinós, Bernat de	
1401/04/10	Ferrandi, Gabriel	Barcelona	Ferrando, Garcia	
1402/09/13	Garrigua, Antonius	Barcelona	Garriga, Guillelmus = Salomó Fabila	tornerius
1403/06/09	Merles, Ferrarius	Barcelona	Merles, Petrus	
1403/09/22	Ferrarii, Genesisius	Barcelona	Ferrerii, Genesisius	curritoris auri

19. Josep HERNANDO, «Conversos i jueus: cohesió i solidaritat. Necessitat d'una recerca», *Anuario de Estudios Medievales* (AEM), vol. 37/1 (gener-juny de 2007), p. 181-212; Josep HERNANDO, «Un tractat anònim "Adversus Iudaeos" en català», a *Paraula i Història: Miscel·lània P. Basili Rubí*, Barcelona, Frederic Raurell i Edicions Franciscanes, 1986, p. 721-732; Josep HERNANDO, «Versions catalanes de la resposta del Rabí Isaac a la lletra de Rabí Samuel sobre el Messies Esperat», *Occidens*, núm. 1 (1985), p. 37-48.

<i>Data</i>	<i>Convers / Tonsurat</i>	<i>Lloc d'origen</i>	<i>Pare</i>	<i>Ofici del pare</i>
1404/11/10	Closa, Michael	Barcelona	Closa, Bernardus sa	curritor auri
1404/12/20	Pedralbes, Nicholaus	Barcelona	Pedralbis, Franciscus de	phisicus
1405/03/14	Podiolo, Franciscus de	Barcelona	Podiolo, Pedtrus de	fisicus
1405/05/10	Gualbes, Ferrarius de	Barcelona	Gualbis, Ferrarius de = Isaac Bonsenyor Gracia	
1407/04/00	Roger, Andreas	Barcelona	Rogeriis, Arnaldus	curritor auris
1407/05/21	Pratis, Ferrarius de	Barcelona	Pratis, Gabriel de	cederius
1407/12/19	Bertrandi, Iohannes	Barcelona	Bertrandi, Iohannes = Samuel Benvenist	curritor auricole
1408/03/08	Plangual, Ferrarius de	Barcelona	Plangual, Nicolaus de	
1409/06/02	Rich, Gabriel	Barcelona	Rich, Gabriel	curritor auris
1410/12/20	Rosar, Gabriel	Barcelona	Rosar, Anthonius	
1410/12/20	Morles, Gabriel	Barcelona	Merles, Petrus	
1410/12/20	Sant Johan, Bonanatus	Barcelona	Sant Johan, Iohanne	
1412/04/05	Pedralbis, Iohannes de	Barcelona	Pedralbis, Franciscus de	lic. med.
1413/03/12	Queralt, Gabriel de	Barcelona		
1416/03/77	Salmons, Marchus	Barcelona	Salmons, Marchus qº	sederius
1416/04/04	Salmons, Ludovicus	Barcelona	Salmons, Marchus qº	sederius
1417/05/23	Vilella, Franciscus		Villella, Iohannes	tincturarius
1417/06/12	Caballería, Bernardus de la	Scolaris, neophitus, civit. Cesarauguste oriu		
1417/06/29	Badia, Gabriel	Barcelona	Badia, Petrus = Isaac Vidal	coralerius
1418/03/12	Rosar, Petrus	Barcelona	Rosar, Anthonius	juponerius
1418/03/21	Solsona, Rafael	Barcelona	Solsona, Iohannes	juponerius
1418/05/21	Fontclara, Manuel de	Barcelona	Fontclara, Guillelmus de	curritor auris
1419/01/00	Gualbis, Iacobus de	Barcelona	Gualbes, Ludovicus = Daviu Jaque	
1420/03/02	Far, Iohannes dez	Barcelona	Far, Iohannes dez	payerius
1421/04/06	Quer, Philippus dez	Barcelona	Badorch dez Quer, Berengarius	payerius

<i>Data</i>	<i>Convers / Tonsurat</i>	<i>Lloc d'origen</i>	<i>Pare</i>	<i>Ofici del pare</i>
1420/04/30	Casasaia, Franciscus de	Barcelona, scolaris	Casasaia, Franciscus de = Bonjach Comprat	mercator
1422/12/26	Massana, Petrus	Barcelona	Massana, Gabriel	curritor auris
1423/02/06	Sanxo, Nicholaus	Barcelona	Sanxo, Guillelmus	mercator
1425/12/22	Coma, Guillelmus	Barcelona	Coma, Guillelmus	libraterius
1427/04/19	Benedicti, Petrus	neophitus B		
1427/05/04	Pedralbes, Franciscus de	Scolaris B	Pedralbes, Franciscus de	mag. in meed
1428/12/18	Civeller, Francischus	Barcelona	Civeller, Guillelmus	curritor botigie
1431/05/06	Sabater, Bernardus	Barcelona	Sabater, Salvador	libraterius
1431/06/02	Sanxo, Gabriel	Barcelona	Sanxo, Guillelmus	mercator
1432/12/20	Rosar, Philipus	Barcelona	Rosar, Anthonius	juponerius
1433/09/18	Pedralbes, Iohannes v. 1412/04/05: tonsura	Barcelona: demana dimissòries	Pedralbes Franciscus de	mag. in med.
1433/12/20	Ferreres, Bernardus de	Barcelona	Ferreres, Guillem = Isaac Struch	coralerius
1434/06/11	Vallsecha, Iohannes de	Barcelona	Vallsecha, Petrus de	de domo regis
1436/04/07	Ballistarii, Petrus	Barcelona	Ballistarii, Raymundus = Samuel Alietzer	textor velorum
1436/06/06	Costa, Laurentius	Barcelona	Costa, Laurentius	libraterius
1438/12/26	Castell, Iohannes	Barcelona	Castell, Simon	textor velorum
1438/12/26	Sunyer, Iohannes	Barcelona	Simon, Francischus	curritor auris
1439/01/04	Mascharó, Guillelmus	Barcelona	Mascharó, Petrus Avus: Mahir Bonjuha	libraterius ligator librorum
1439/01/04	Mascharó, Petrus	Barcelona	Mascharó, Petrus Avus: Mahir Bonjuha	libraterius ligator librorum
1439/03/01	Ferrer, Laurentius	Barcelona	Ferrer, Francischus	curritor auris
1440/04/03	Pedralbes, Nicholaus	Barcelona	Pedralbes, Francischus de	profesor in medicina
1442/01/06	Raymundi, Iohannes	Barcelona	Raymundi, Anthonius	libraterius
1442/03/07	Caballería, Philippus de la	Barcelona	Caballería, Philippus de la	mercator

El signe = indica que el nom que segueix correspon al nom jueu abans de la conversió.
Abreviacions: B = Barchinone o Barcelona; dB = diòcesi de Barcelona.

La Inquisició,²⁰ com és sabut, actuava *causa fidei*. Sintetitzant, podem fer esment, de manera breu, d'algunes de les seves manifestacions. Si a Catalunya, per exemple, les primeres actuacions són de la darrerria del segle XII contra els valdesos, ja en el segle XIII hom procedí contra els càtars. Més endavant hom actuà contra uns jueus per blasfèmies i per escarnir l'eucaristia o per acció proselitista envers cristians de natura o conversos. També en el segle XIV, contra els templers. En aquest mateix segle, algunes doctrines d'Arnau de Vilanova foren matèria per a la intervenció de la Inquisició. També ho foren les opinions dels begards, i algunes opinions de Ramon Llull i dels seus seguidors, el moviment dit lul·lisme. A més, certes opinions de frares espirituals franciscans sobre la pobresa. Per invocar els mals esperits, tenir tractes amb dimonis i fetilleria o bruixeria la Inquisició intervingué al segle XIV contra un jueu en un procés que enfrontà l'inquisidor del moment, Nicolau Eimeric, amb el poder secular quant a la jurisdicció d'un poder i de l'altre. En els darrers processos del segle XIV, la Inquisició actuà sobretot contra la fetilleria o bruixeria en tota la seva extensíssima gamma de concrecions sent-ne protagonistes totes les classes socials: astrologia, sortilegi, malefici, nigromància, conjurs, arts màgiques, encantaments, bruixeria, invocacions i adoracions demoníiques, ocultisme, alquímia, etc., per la qual cosa és quasi impossible, en aquests casos, individualitzar una sola causa per iniciar un procés inquisitorial, si no és el denominador comú que l'inquisidor cercava que romanqués palès que en llurs pràctiques es donava l'acte d'adoració al diable (acte de *latría* reservat a la divinitat) o de veneració també al dimoni (acte de *dulía*), cosa que implicava un pacte amb ell per obtenir algun benefici per a un mateix o per a altres, actuació que equivalia per als inquisidors a una apostasia de la fe, és a dir, un crim d'heretgia i, consegüentment, llur intervenció *causa fidei*.²¹ És a dir, hom suposava que les arts màgiques de bruixes, mags i altres no eren possibles sense ajuda del dimoni i que implicaven un pacte amb el diable, la qual cosa equivalia al culte al diable. D'on ve la creació de la imatge de la bruixa,²² objecte d'inquisició per crim d'heretgia. Hom no distingeix entre la màgia negra, que cerca directament el mal de l'altre, el *maleficium*, i el que podríem anomenar màgia blanca, la que cerca la curació, l'endevinació, el descobriment de la font del *maleficium* i l'anul·lació dels seus efectes. Una altra manifestació objecte de l'atenció de la Inquisició va ser la blasfèmia i també escarnir la litúrgia cristiana, en especial l'eucaristia. També, en el segle XV, la Inquisició actuà en alguns casos d'acusació de criptojudaisme. I a més, finalment, segons la documentació objecte d'aquest treball, per opinions contràries a la doctrina comuna de l'Església sobre els sagraments, és a dir, la reiteració o no de la recepció del sagrament de l'eucaristia i de la confessió, a més a més de la reiteració de l'observança del dejuni quaresmal.²³ En conclusió, podem afirmar que, segons la documentació conservada,

20. Josep HERNANDO, «Processos inquisitorials per crim d'heretgia i una apel·lació per maltractament i parcialitat per part de l'inquisidor (1440). Documents dels protocols notariais», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, núm. XXIII (2005), p. 75-139; Josep HERNANDO, «La Inquisición en Cataluña en la Baja Edad Media. Un proceso por crimen de herejía contra el ciudadano de Barcelona Pere Marc», *Clio & Crimen*, núm. 2 (2005), p. 127-174.

21. «Et similiter etiam in aliis operibus magicis in quibus complementum operis ex virtute daemonis expectatur. In omnibus enim est apostasia a fide, propter pactum initum cum daemone: vel verbotenus, si invocatio intersit, vel facto aliquo, setiam si sacrificia desint. Non enim potest homo duobus dominis servire [...]. Ex his clare patet quod daemones invocare et sonculere etiam sine sacrificio, apostasia est a fide, et per consequens haeresis. Longe ergo plus cum sacrificio», a Nicolau EIMERIC, *Directorium inquisitorum*, Roma, 1589, p. 362.

22. Vegeu, si més no, el que queda d'un procés per bruixeria de 1419 contra Sança, muller d'Alfons de Camins, peixater de Barcelona. Hom creia que tot nadó, en néixer, estava exposat al mal. Calia, doncs, protegir-lo. Sança cerca en realitat la protecció d'un nadó neutralitzant els efectes de mals auguris i sortilegis, és a dir, pretén desviar els mals de la bruixeria, i també mitjançant certes pràctiques la benevolència de Déu concedint la fertilitat a certes dones (ADB, *Processos*: 327). Cf. Josep HERNANDO, «Processos inquisitorials...», p. 88-89, nota 36.

23. El dia 10 d'octubre de 1434, a la ciutat de Barcelona, fra Berenguer Roig, de l'orde dels frares predicadors, mestre en

una certa conformitat per manca de causes significatives i per l'actuació en «desviacions menors» és la característica de la Inquisició del segle xv, institució sols eclesiàstica, fins a l'aparició de la Inquisició castellana.

Malgrat que no és gaire la documentació conservada procedent dels processos per aquells delictes que eren de jurisdicció de l'«Inquisitor Heretice pravitatis», delegat especialment per la Seu Apostòlica, abans que hom establís la Inquisició castellana l'any 1487, els protocols notariais medievals, en els seus llibres o capbreus, contenen en forma pública algunes de les actuacions dels inquisidors i, en alguns casos, el resultat en sentència dels processos per crim d'heretgia, sentències que tot seguit eren lliurades als interessats per a poder fer valer, davant els uns i els altres, la sentència absolutòria o la sentència amb la pena imposada. Si tenim en compte que la presència del notari era indispensable en el cas dels processos i també en aquells que generà l'actuació del Sant Ofici de la Inquisició (*Santum Officium Inquisitionis Haereticae Pravitatis*),²⁴ res d'estrany, doncs, el fet de l'existència de documentació relacionada amb la Inquisició que hom pot trobar en els protocols notariais: actes dels processos contra acusats d'heretgia, actes de les apel·lacions presentades pels acusats, nomenaments de procuradors per part dels acusats, etc. Documentació, d'altra banda, que no ha cridat, fins ara, l'atenció dels historiadors. Si la història de les heretgies medievals està avui relativament ben estudiada pels investigadors, ens cal una major atenció a la praxi del procediment inquisitorial i, per tant, cal un major interès per la història de la Inquisició, com a institució, en les seves relacions amb la societat, la qual rebutjava una vegada i una altra aquesta institució com a forma de control ideològic.

Ja hem fet al·lusió a la predicació en parlar de Vicent Ferrer. Volem, però, fixar-nos en el llibre com a mitjà per a la predicació. Quins autors? Quines obres? Qui les tenia?

Finalment, voldríem fer referència als clergues durant el regnat de Martí l'Humà. Ens limitarem al bisbat de Barcelona com a exemple sobre aquest aspecte. Doncs bé, la sèrie *Registra Ordinorum* de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, una de les més importants de l'Arxiu, iniciada durant el pontificat del bisbe Ponç de Gualba, i quasi sense interrupcions, conté el nom dels ordenands de la diòcesi de Barcelona, i també d'altres diòcesis (Vic, Girona, Tarragona, Tortosa, Saragossa, etc.), en primera tonsura (*colares, tonsurati*), ordes menors, sotsdiaconat, diaconat i preverat, no tan sols els ordenats

teologia, inquisidor general als comtats de Rosselló i Cerdanya, de la diòcesi d'Elna, nomenà comissari o lloctinent o vicari o delegat del Sant Ofici de la Inquisició de la Maldat Herètica fra Pere Massó, també de l'orde dels frares predicadors, que ja havia col·laborat amb ell en la tasca d'inquisidor, per a confutar i refutar, tan sols, però, al comtat de Cerdanya, unes heretgies que hom considerava dependents de la «secta Bohemítica» ja condemnada i que s'havien propagat en ambdós comtats, que, com diu Francisco Diago en la seva *Historia de la Provincia de Aragón de la Orden de Predicadores*, «Rosellón y Cerdaña son Condados que están en tierra firme en Cataluña». Les heretgies que fra Pere Massó, com a comissari de l'inquisidor general Berenguer Roig, havia de confutar i reprovar, com es pot llegir en l'instrument notarial que conté el seu nomenament (doc. 1), eren «quasdam pestíferas et inauditas conclusiones [...] quasi ab illa secta Boemítica dampnata et infecta dependentes», de les quals n'exposa tres que l'inquisidor general considera remarcables: «signanter quod fidei christiano non oportet pro salute anime sue nisi semel tantum in vita confiteri, et tantum^d semel in vita recipere corpus Christi, et tantum unam in vita^e jejunare Quadragesimam [sic], ad instar Domini nostri Ihesu Christi, qui tantum unicum jejunavit Quadragesimam». El fet que hom relacioni aquestes heretgies amb les difoses per Bohèmia pel moviment liderat per Jan Hus indica la difusió i influència d'aquell moviment fins als dominis de la Corona d'Aragó. Tanmateix, si tenim present el contingut de les heretgies difoses als comtats de Rosselló i Cerdanya, creiem que la denominació de Bohemítica no indica pas una coincidència de contingut amb les doctrines de Jan Hus († 1415) i els seus seguidors, però sí que el moviment contestatari en els seus fonaments hi arribà. Cf. Josep HERNANDO, «Heretgies *Bohemites* als comtats de Rosselló i Cerdanya (any 1434)», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 28 (2009), p. 641-660.

24. «Habeat ergo notarios publicos Episcoporum, locorum vel dominorum temporalium illarum terrarum vel regnorum, in quibus officium est sibi commissum, qui processus conficiant et alia quae ad negotia fidei pertinent, exequantur»: Nicolau EIMERIC, *Directorium...*, p. 592-593.

pel bisbe de Barcelona, sinó també els ordenats per bisbes d'altres diòcesis, que en trobar-se a la ciutat de Barcelona, i en absència del titular de la diòcesi de Barcelona, eren convidats a ordenar. Aquests registres contenen no tan sols les llistes dels ordenats, sinó també dispenses per a ser ordenat a causa d'irregularitats diverses (paternitat, remences, etc.), certificats d'haver estat ordenat de tonsura per tal de demostrar, per motius legals, la pertinença de l'interessat a l'estat de clergue i lletres dimissòries per a poder ser ordenat de primera tonsura o d'altres ordes, majors o menors, per un bisbe diferent del propi. Doncs bé, tot aspirant a l'estat clerical havia de trobar-se lliure de tota mena d'irregularitat, tenir l'edat pertinent, haver rebut el sagrament de la confirmació i posseir un coneixement suficient de lletra (*sufficiens in scientia, in litteratura idoneus*).

És per aquesta via que l'ensenyament i l'aprenentatge de lletra arribaren a molts que, per la raó que fos, s'integraren en el laïcat amb les diverses dedicacions professionals pròpies d'aquest estat. Aquests escolars tonsurats procedien de tots els indrets del bisbat de Barcelona (ciutat, viles, pobles, aldees, etc.), com ho mostra la llista següent, que reproduïm tal com hom l'escriu en els *Registra Ordinatorum*: Albinyana, Alella, Arenys, Argentona, Avinyonet [del Penedès], Badalona, Banyeres [del Penedès], Barberà del Vallès, Barcelona [ciutat], Begues, Bonastre, Bones Valls [Olesa de], Cabrera, Caldes de Montbui, Cambrils, Canovelles, Canyelles [d'Olèrdola], Cardedeu, Castell de Cruïlles, Castell de Foix, Castell de Mediona, Castell de Miralles, Castell de Montnegre, Castell de Tous, Castellar, Castellbisbal, Castelldefels, Castellet, Castellvell de la Marca, Castellví [de Rosanes], Castellví de la Marca, Cerdanyola, Claramunt, Collbató, Corró d'Avall, Esparreguera, Esplugues, Foix, Gelida, Granollers, Gualba, Hospitalet [de Llobregat], Hostal del Vendrell, l'Ametlla [de Vallès], la Bisbal, la Bleda, la Garriga, la Geltrú, la Granada, la Llacuna, la Vit, les Corts, Llerona, Llinars [del Vallès], Lliçà d'Avall, Llorenç [del Penedès], Marata, Martorell, Martorelles, Masquefa, Matadepera, Mataró, Miralles, Molins de Rei, Mollet, Montagut, Montmeló, Montnegre, Montornès [del Vallès], Octavià del Vallès, Olesa de Montserrat, Olivella, Orpí, Pacs [del Penedès], Palau-solità, Palou, Papiol, Parets [del Vallès], Piera, Pierola, Plegamans, Pobla de Claramunt, Polinyà, Pontons, Puig de Set, Riudebitlles, Rocacrespa, Sabadell, Sant Andreu de Far, Sant Andreu de la Barca, Sant Andreu de Llavaneres, Sant Andreu de Palomar, Sant Andreu de Polinyà, Sant Andreu de Salamús, Sant Antoni de Cubelles, Sant Bartomeu de Vallbona, Sant Boi de Llobregat, Sant Cebrià de Cabanes, Sant Cebrià de Tiana, Sant Cebrià de Vallalta, Sant Celoni, Sant Climent de Llobregat, Sant Cristòfol de Begues, Sant Cristòfol de Selma, Sant Cristòfol de Falgars, Sant Cristòfol de Lliçà d'Amunt, Sant Cugat de ses Garrigues, Sant Cugat del Vallès, Sant Esteve de Coll, Sant Esteve de Palaudàries, Sant Esteve de Palautordera, Sant Esteve de Parets, Sant Esteve de Ripollet, Sant Esteve de Tordera, Sant Esteve de Castellar del Vallès, Sant Esteve de Vilanova, Santa Eulàlia de Provençana, Sant Faust, Sant Feliu [de Llobregat], Sant Esteve de Castellolí, Sant Feliu de Rodors, Sant Feliu Sasserra, Sant Fost de Campsentelles, Sant Genís d'Oris, Sant Genís de l'Ametlla, Sant Genís de Vilassar, Sant Genís dels Agudells, Sant Gervasi, Sant Hipòlit, Sant Iscle Dosrius, Sant Iscle de les Feixes, Sant Jaume de Domenys, Sant Jaume ses Oliveres, Sant Jeroni de Claramunt, Sant Joan d'Horta, Sant Joan d'Olesa, Sant Joan de Campins, Sant Joan de Matadepera, Sant Joan Despí, Sant Joan d'Alfou, Sant Julià d'Altura, Sant Just Desvern, Sant Llorenç sa Vall, Sant Marçal de Terrassola, Sant Martí de Cerdanyola, Sant Martí de Mosqueroles, Sant Martí de Partegàs, Sant Martí de Provençals, Sant Martí de Cerdanyola, Sant Martí de Teià, Sant Martí Sarroca, Sant Minat, Sant Miquel d'Orpí, Sant Miquel d'Olèrdola, Sant Muç de Cànoves, Sant Pau d'Ordal, Sant Pau de Montmany, Sant Pere d'Avinyonet, Sant Pere d'Octavià, Sant Pere de Begues, Sant Pere de Breda, Sant Pere de Castellet, Sant Pere de Figueró, Sant Pere de Gavà, Sant Pere de Gelida, Sant Pere de la Gornal, Sant Pere de Lavern, Sant Pere de Molanta, Sant Pere de

Premià, Sant Pere de Reixac, Sant Pere de Ribes, Sant Pere de Rubí, Sant Pere de Terrassa, Sant Pere de Vallcarca, Sant Pere de Vilademàger, Sant Pere de Vilamajor, Sant Quintí de Mediona, Sant Quirze, Sant Sadurní de Collsabadell, Sant Sadurní de Subirats, Sant Valentí de Cabanes, Sant Vicenç de Caldes, Sant Vicenç de Castellbisbal, Sant Vicenç de Gualba, Sant Vicenç de Jonqueres, Sant Vicenç de Morrocurt, Sant Vicenç de Sarrià, Sant Vicenç dels Horts, Santa Agnès de Malanyanes, Santa Coloma de Cervelló, Santa Coloma de Gramanet, Santa Coloma de Morata, Santa Creu d'Olèrdola, Santa Eufràsia de Montcada, Santa Eulàlia d'Esparreguera, Santa Eulàlia de Banyeres, Santa Eulàlia de Corró d'Avall, Santa Eulàlia de Pallejà, Santa Eulàlia de Papiol, Santa Eulàlia de Provençana, Santa Eulàlia de Ronçana, Santa Fe, Santa Margarida del Penedès, Santa Maria d'Antius, Santa Maria de Bonasera, Santa Maria de Caldes d'Estrac, Santa Maria de Caldes de Montbui, Santa Maria de Capellades, Santa Maria de Cornellà, Santa Maria de Gallecs, Santa Maria de Llinars, Santa Maria de Llerona, Santa Maria de Martorelles, Santa Maria de Mediona, Santa Maria de Miralles, Santa Maria de Montmeló, Santa Maria de Palautordera, Santa Maria de Sants, Santa Maria d'Ullastrell, Santa Maria de Vallformosa, Santa Oliva, Santa Perpètua de la Mogoda, Santa Susanna, Santa Tecla de Sitges, Santpedor, Subirats, Teià, Tiana, Torrelles [de Llobregat], Torrelles de Foix, Ullastrell, Vallbona, Valldoreix, Vallirana, Viladecans, Vilanova de la Geltrú, Vilanova del Camí, Vila-rodona.

Nombre d'ordenats del bisbat de Barcelona durant el regnat de Martí l'Humà (1396-1411)
segons els Registra Ordinatorum, ADB, vol. 7, 8, 9

<i>Any</i>	<i>Tonsura</i>	<i>Ordes menors</i>	<i>Sotsdiaques</i>	<i>Diaques</i>	<i>Preveres</i>
1396	42	18	33	15	9
	66	4	21	37	15
	76	5	4	15	36
	55	6	12	7	12
		9	3	4	4
			12	14	8
Total	239	64	86	86	83
1397	30	16	13	14	9
	56	8	20	16	21
	50	2	11	19	16
	45	12	9	18	34
		3	9	3	7
		10	12	9	10
Total	181	51	74	79	97
1398	68	28	28	12	10
	27	9	21	26	5
	67	3	7	17	11
	69	14	7	10	17
		14	3	8	5
		4	13	2	7
Total	231	72	79	75	55

<i>Any</i>	<i>Tonsura</i>	<i>Ordes menors</i>	<i>Sotsdiaques</i>	<i>Diaques</i>	<i>Preveres</i>
1399	41	8	11	6	4
	111	17	10	17	5
	46	5	7	10	11
	113	6	9	10	13
		10	3	6	9
		14	11	5	5
Total	311	60	51	54	47
1400	55	5	6	7	4
	120	6	12	13	8
	41	6	6	11	11
	50	4	2	8	20
	14	4	10	2	11
		9		2	7
Total	280	34	36	43	61
1401	3	8	10	3	4
	30	2	6	19	6
	42	3	7	3	14
	101	7	3	10	4
	24	20	4	5	6
	38				
Total	132	40	30	45	34
1402	19	10	16	5	2
	55	8	22	8	14
	56	10	16	9	21
	22	14	8	9	22
	49	6	20	7	9
					13
Total	201	48	82	38	81
1403	26	29	30	19	7
	83	7	19	27	13
	79	3	9	25	22
	40	15	17	11	26
	65	8	10	17	16
		7	12	14	20
Total	293	69	97	113	104
1404	38	6	4	12	9
	26	38	11	35	6
	55	7	8	11	22
	6	16	16	15	15
	23	15	6	10	21
	61	22	21	9	17
Total	209	104	66	92	90

<i>Any</i>	<i>Tonsura</i>	<i>Ordes menors</i>	<i>Sotsdiaques</i>	<i>Diaques</i>	<i>Preveres</i>
1405	5	26	30	11	11
	44	4	20	29	12
	62	6	3	18	20
	61	7	11	10	23
	37	17	14	9	7
	61	19	16	4	10
Total	270	79	94	81	83
1406	6	5	7	12	7
	73	11	5	5	11
	76	9	6	2	5
	12	2			4
	95				
Total	262	27	18	17	27
1407	18	11	13	5	5
	90	2	6	10	6
	72	6	8	8	9
	21	3	6	7	8
	51	8	10	6	5
	56	10	3	5	3
Total	308	40	46	41	36
1408	7	14	19	8	6
	36	18	14	10	6
	60	3	4	13	8
	5	26	6	5	9
	77	5		5	
	44				
	3				
Total	232	66	43	41	29
1409	47	13	23	11	9
	65	25	19	23	5
	54	4	12	19	13
		4	3	8	19
			7	5	16
Total	166	54	64	66	62
1410	2	17	10	7	15
	16	1	2	3	
	62				
Total	80	18	12	10	15

<i>Any</i>	<i>Tonsura</i>	<i>Ordes menors</i>	<i>Sotsdiaques</i>	<i>Diaques</i>	<i>Preveres</i>
1411	19	22	23	6	5
	51	9	13	28	9
	1	7	14	14	22
	6				
Total	77	38	50	48	36
TOTAL	3.474	864	828	929	940